

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

ANAYASA YARGISI

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

Öğretim Üyesi

ANAYASA YARGISI

Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş

3. Baskı

FİLİZ KİTABEVİ

İstanbul - 2021

Kasım 2021
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU
Anayasa Yargısı
ISBN: 978-975-368-685-3

Üçüncü Baskı: Kasım, 2021
İkinci Baskı: Eylül, 2018
Birinci Baskı: Ağustos, 2016

BASKI

Birlik Fotokopi Baskı Ozalit Gıda
San. Tic. Ltd. Şti.

Matbaacı Sertifika Numarası: 20179

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL

Tel: (212) 527 0 718

(850) 441 0 359

Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 48596

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

*27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin Şehid ve
Gazilerinin Aziz Hatırasına...*

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

“Anayasa Yargısı” yardımcı ders kitabının ikinci baskısının kısa sürede tükenmesi üzerine yeni baskısının yapılması gerekmiştir. Kitabın üçüncü baskısında, ilk iki baskıdaki yazım ve noktalama hatalarından mümkün oldukça arındırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kitap, yeni tarihli Anayasa Mahkemesi kararları, 21.01.2017 tarih ve 6771 sayılı Kanun’la yapılan Anayasa değişikliği ve 2.07.2018 tarih ve 703 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (R.G., T., 9 Temmuz 2018, S. 30473, 3. Mükerrer) ile 6216 sayılı Kanun ve başta Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü olmak üzere diğer mevzuatda yapılan değişikliklerle güncellenmiştir. “Anayasa Yargısı” adlı bu kitap hukuk fakültelerinde okutulan Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Türk Anayasa Hukuku, Anayasa Hukuku, Anayasa Hukuku I, Anayasa Hukuku II, Anayasa Yargısı, Anayasa Şikâyeti ve Bireysel Başvuru derslerinde yardımcı ders kitabı olarak okutulmak üzere hazırlanmıştır. Kitapta sadece Türkiye Anayasa Mahkemesi’nin yapısı ve görevleri, Anayasa Mahkemesi’nin denetim yolları, şekil denetimi-esastan denetim, bireysel başvuru, siyasi partilerle ilgili denetim ve yüce divan işlevi gibi klasik anayasa yargısı konularının anlatımıyla yetinilmemiştir. Anılan konularla birlikte, anayasa yargısının anlamı ve düşünsel temelleri, anayasacılık düşüncesi, yargısal aktivizm ve Anayasa Mahkemesi’nin yargısal aktivizm örneği kararları da mümkün oldukça derinlikli bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan kitapta yeni tarihli Anayasa Mahkemesi kararlarıyla birlikte mahkemenin içtihatları ve kimi konulardaki içtihat değişiklikleri kapsayıcı şekilde anlatılarak bunların daha kolay anlaşılması hedeflenmiştir. Günümüzde niteliğin artırılmadıkça hukuk fakültesi diplomalarının anlamsız hale gelmesi karşısında sağlam bir teorik bilgi birikimi yanında karşılaşılan sorunlar için pratik çözüm önerileri sunma yeteneğinin geliştirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Kitabın okuyucunun anılan yeteneğini geliştirmesi dileğiyle...

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU

Kasım 2021

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ	IX
İÇİNDEKİLER.....	XI
KISALTMALAR	XVII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASA YARGISININ DOĞUŞU, GELİŞİMİ VE ANLAMI

I. GENEL OLARAK.....	11
II. ANAYASA YARGISININ DOĞUŞU	12
A. ANAYASA YARGISININ DOĞUŞU: ANAYASACILIK VE SINIRLI DEVLET İDEALİ	12
1. Düşünsel Arka Plan: Anayasacılık	13
2. Anayasacılığın Araçları	29
3. Anayasanın Üstünlüğü İlkesi	30
III. ANAYASA YARGISININ GELİŞİMİ.....	37
A. GENEL OLARAK	37
B. DENETİM MODELLERİ	39
1. Yaygın Denetim-Amerikan Sistemi	40
2. Merkezîleşmiş Denetim-Anayasa Mahkemesi Sistemi.....	42
3. Karma Model-Fransız Sistemi.....	43
C. ANAYASA MAHKEMELERİ.....	46
IV. ANAYASA YARGISININ ANLAMI.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ANAYASA YARGISI DÜZENİ

I. GENEL OLARAK.....	63
II. TÜRKİYE ANAYASA MAHKEMESİ.....	70
A. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN OLUŞUMU VE ÜYELER.....	71

İÇİNDEKİLER

1. 6216 Sayılı Kanun Döneminde	71
2. 2949 Sayılı Kanun Döneminde	75
3. 44 Sayılı Kanun Döneminde	77
B. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN ÖRGÜTLENMESİ	79
1. Başkanlık	79
2. Genel Sekreterlik	80
3. Genel Kurul.....	80
4. Bölümler.....	81
5. Komisyonlar	82
6. Komisyonlar Raportörlüğü.....	83
7. Araştırma ve İtihat Birimi	83
8. Diğer Hizmet Birimleri	83
C. GÖREV VE YETKİLERİ.....	84
1. Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın Görev ve Yetkileri.....	85
2. Anayasa Mahkemesi Başkanvekillerinin Görev ve Yetkileri	86
3. Genel Sekreter'in Görev ve Yetkileri	87
4. Genel Kurul'un Görev ve Yetkileri.....	87
5. Bölümlerin Görev ve Yetkileri	89
6. Komisyonların Görev ve Yetkileri.....	89
7. Komisyonlar Raportörlüğü'nün Görev ve Yetkileri	89
8. Araştırma ve İtihat Birimi'nin Görev ve Yetkileri	90
III. TÜRK NORMLAR DÜZENİNDEKİ NORMLARIN "NORMLAR HİYERARŞİSİ"NDEKİ SIRALANIŞI.....	91
IV. ANAYASALLIK DENETİMİNE TÂBİ NORM VE KARARLAR.....	94
A. CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİNİN YARGISAL DENETİMİ	94
B. ANAYASANIN GEÇİCİ 15. MADDESİNDEKİ DENETİM YASAĞININ İLGASI	102
V. ANAYASALLIK DENETİMİNE TÂBİ OLMAYAN NORM VE KARARLAR.....	104
A. İNKILAP KANUNLARI.....	104
B. MİLLETLERARASI ANDLAŞMALAR.....	105
C. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ KARARLARI	105
1. Milletvekilliğinin Düşmesine İlişkin Özel Durumlar	107
D. ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN KANUNLARIN ESASTAN DENETİM YASAĞI.....	110
E. OLAĞANÜSTÜ HAL VE SIKIYONETİM KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERİ.....	111
F. OLAĞANÜSTÜ HALLERDE VE SAVAŞ HALLERİNDE ÇIKARILAN CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ	115
G. CUMHURBAŞKANININ TEK BAŞINA YAPTIĞI İŞLEMLER	116
VI. ANAYASALLIK DENETİMİNİN KAPSAMI	118
A. ŞEKİL BAKIMINDAN DENETİM.....	118

İÇİNDEKİLER

B. ESAS BAKIMINDAN DENETİM	122
VII. ANAYASALLIK DENETİMİNİN BİÇİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ ...	125
A. SOYUT NORM DENETİMİ-İPTAL DAVASI	125
B. SOMUT NORM DENETİMİ-ANAYASAYA AYKIRILIK İTİRAZI	129
1. On yıllık Başvuru Yasağı	136
C. SOYUT VE SOMUT NORM DENETİMİNDE ORTAK HÜKÜMLER.....	144
D. 1961 ANAYASASI'NDA "YAYGIN DENETİM" Mi?.....	145
E. BİREYLERİN DOĞRUDAN BAŞVURUSU, BİREYSEL BAŞVURU YA DA ANAYASA ŞİKÂYESİ	146
1. Bireysel Başvuru ile İlgili Venedik Komisyonu'nun Görüşleri	149
2. Bireysel Başvurunun Konusu Olabilecek Temel Haklar	155
3. Bireysel Başvuruda Bulunabilecek Kişiler	160
4. Bireysel Başvurunun Yapılması	164
5. Bireysel Başvuru Harcı.....	166
6. Adlî Yardım	166
7. 6 Kasım 2018 Tarihli İÇTÜZÜK DEĞİŞİKLİĞİNE GÖRE BİREYSEL BAŞVURU FORMU	167
8. Bireysel Başvuru Formu Kılavuzu	180
9. Bireysel Başvuruda Süre.....	202
10. Adli Tatil Döneminde Bireysel Başvuru ve Eksikliklerin Tamamlanması Süresi	203
11. Bireysel Başvuru Hakkının Açıkça Kötüye Kullanılması	203
12. Bireysel Başvurunun Kapsamı	210
13. Bireysel Başvuru Sonunda Düşme Kararı Verilmesi	212
14. Pilot Karar	216
15. İdari Ret Kararlarına Karşı Yapılacak İtirazlarda İzlenecek Usul	219
16. Bireysel Başvuru ile Birlikte Anayasaya Aykırılık İtirazında Bulunulabilir mi?	219
17. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun'daki Düzenlemeler	222
18. 6 Kasım 2018 Tarihli Anayasa Mahkemesi İÇTÜZÜĞÜ DEĞİŞİKLİĞİ	225
19. Bireysel Başvuruyla İlgili Diğer Konular	236
VIII. SİYASİ PARTİLERLE İLGİLİ DENETİM	241
A. SİYASİ PARTİLERİN MALİ DENETİMİ VE SİYASİ PARTİLERLE İLGİLİ İHTAR İŞLEMLERİ.....	241
B. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI	257
IX. YÜCE DİVAN İŞLEVİ	261
A. ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKAN VE ÜYELERİNİN YÜCE DİVAN YARGILAMASI.....	262
B. ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKAN VE ÜYELERİ DIŞINDAKİLERİN YÜCE DİVAN YARGILAMASI	265
X. ANAYASALLIK DENETİMİNİN ETKİ VE SONUÇLARI.....	267
A. ANAYASAYA UYGUN YORUM.....	268
1. Türkiye Anayasa Mahkemesi'nin 9 Nisan 1991 Tarihli Kararı	271

İÇİNDEKİLER

2. Yorumlu Ret Kararlarının Gerekçelerinin Bağlayıcılığı Sorunu.....	278
3. Hâkimin Kendi Kendini Sınırladığının Aracı Olarak “Anayasaya Uygun Yorum”	284
XI. ANAYASA YARGISINDA “YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI” ...	288
XII. ANAYASA YARGISINDA “YOKLUK KARARI”	288
XIII. ANAYASA YARGISI VE ANAYASA MAHKEMESİNİN İŞLEVLERİ	293
XIV. ANAYASA MAHKEMESİ’NİN KİMİ KARARLARI İÇİN “ASKIYA ALICI VETO”	294

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGISAL AKTİVİZM VE TÜRKİYE ANAYASA MAHKEMESİ’NİN BAZI KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

I. YARGISAL AKTİVİZM	301
II. TÜRKİYE ANAYASA MAHKEMESİ’NİN BAZI KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	308
A. ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN KANUNLARIN DENETİMİ	311
B. YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI KARARLARI	349
C. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ KARARLARININ DENETİMİ	377
1. 367 Kararı	386
2. Anayasa Mahkemesi İçtihadından Döndü mü?	404
D. LAİKLİK İLKESİNİN ANLAŞILIŞ BIÇIMI.....	407
1. Kimi Siyasi Partilerin Laiklik Karşıtı Olduğu Gerekçesi ile Kapatılması	414
a) Anayasa Mahkemesi’nin “Adalet ve Kalkınma Partisi Kararı”	419
2. Anayasa Mahkemesi’nin Başörtüsü ile İlgili Yaklaşımı	427
3. Anayasa Mahkemesi’nin Katı-Militan-Monolitik Laiklik Anlayışını Terketmesi	457
4. Anayasa Mahkemesi’nin “Pardösü Kararı”	458
E. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN KORUN(MA)MASI İŞLEVI.....	474
1. Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanmasında Kullanılan Ölçütler	474
2. Düşünce ve İfade Özgürlüğü	482
3. Sendikal Özgürlükler	485
4. Siyasi Parti Özgürlüğü	490

İÇİNDEKİLER

a) Venedik Komisyonu'nun Türkiye'deki Siyasi Parti Yasaklarına İlişkin Görüşler	496
5. Basın Özgürlüğü	503
F. CAN DÜNDAR-ERDEM GÜL KARARI.....	508
G. TWİTTER KARARI	556
H. İMZACI ÖĞRETİM ELEMANLARI KARARI.....	566
İ. KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERLE İLGİLİ YAKLAŞIM	638
J. EKONOMİ SİYASALARINA MÜDAHALECI YAKLAŞIM	651
K. SEÇİM BARAJI İLE İLGİLİ YAKLAŞIM	656
L. DİĞER KARAR ÖRNEKLERİ.....	660
III.YARGISAL AKTİVİZMİN SONUÇLARI: SİYASETİN	
YARGISALLAŞMASI VE HÂKİMLER HÜKÛMETİ.....	666
SONUÇ YERİNE.....	675
BAŞLICA KAYNAKLAR	695
YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ VE YAYINLARI	729

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
A.e.	Aynı Eser/Aynı Yer
A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Makale
AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
Art.	Article/Madde
AYMKD	Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
Any.	Anayasa
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AÜSBFY	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
AYM	Anayasa Mahkemesi
BHS	Başkanlık Hükûmet Sistemi
Bkz.	Bakınız
BK	Birleşik Krallık
Bir.	Birleşim
BMM	Büyük Millet Meclisi
B.N.	Başvuru Numarası
CBK	Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CHS	Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi
CK	Cumhurbaşkanlığı Kararları
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
GPHS	Güçlendirilmiş Parlamenter Hükûmet Sistemi
CS	Cumhuriyet Senatosu
XVII	

KISALTMALAR

CY	Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri
Çev.	Çeviren/Çevirenler
D.	Dönem
Der.	Derleyen
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DM	Danışma Meclisi
Dn.	Dipnot
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
DTP	Demokratik Toplum Partisi
DYP	Doğru Yol Partisi
E.	Esas Sayısı
Ed.	Editör/Editörler/Yayına Hazırlayan/Yayına Hazırlayanlar
Ed. by	Editör/Yayına Hazırlayan
Eds. by	Editörler/Yayına Hazırlayanlar
ESHİD	Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
FAC	Federal Almanya Cumhuriyeti
FC	Fransız Cumhuriyeti
EÜHFD	Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
FİYHB	Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi/ Bildirgesi/Beyannamesi
Gazi ÜHFD	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD	Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HA	Heyet-i A'yân, Meclis-i A'yân
HF	Halk Fırkası
Haz.	Yayına Hazırlayan/Yayına Hazırlayanlar
HFSAD	Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Dergisi
HM	Heyet-i Meb'ûsan, Meclis-i Meb'ûsan
HP	Hürriyet Partisi
HSK	Hâkimler ve Savcılar Kurulu
HSYK	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HU	Heyet-i Umûmî, Meclis-i Umûmî

KISALTMALALAR

HV	Heyet-i Vükelâ, Meclis-i Vükelâ
Iss.	Issue/Sayı
İçt.	İçtüzük/İçtüzüğü
İHAM	İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İHAS	İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
İK	İspanya Krallığı
İKÜY	İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları
İT	İttihad ve Terakki
İTC	İttihad ve Terakki Cemiyeti
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHFY	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
K.	Karar Sayısı
Karş.	Karşılaştırınız
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
KE	Kânûn-i Esâsî
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
K.S.	Karar Sayısı
K.T.	Karar Tarihi
LEE	Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
md.	Madde
MBK	Milli Birlik Komitesi
MC	Milliyetçi Cephe
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
MGKu.	Milli Güvenlik Kurulu
MGS	Milletvekili Genel Seçimi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MHS	Meclis Hükûmeti Sistemi
MİT	Millî İstihbarat Teşkilâtı
MM	Millet Meclisi
MP	Millet Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
XIX	

KISALTMALAR

MÜHFHAD	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
No.	Numara
O.	Oturum
OHAL	Olağanüstü Hal
p.	Page/Sayfa
par.	Paragraf
pp.	Pages Part/Sayfa Arası/Sayfa Sayısı
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe
PHS	Parlamente Hükûmet Sistemi
RF	Rusya Federasyonu
R.G.	Resmî Gazete
RP	Refah Partisi
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı/Sayfa Arası
S.	Sayı
S.S.	Sıra Sayısı
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SCOTUS	The Supreme Court of the United States/Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi
SDÜHFD	Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SI	Statutory Instruments
SPK	Siyasi Partiler Kanunu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SÜHFD	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	Tarih
Trans. by	Çeviren/Çevirenler
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEK	Teşkilât-ı Esâsiyye Kânûnı
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

KISALTMALALAR

TKP	Türkiye Köylü Partisi
TM	Temsilciler Meclisi
TODAİE	Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
T.V.	Takvîm-i Vekâyi
T.Y.	Baskı Tarihi Yok
v.	Versus/Karşı
Vol.	Volume/Cilt
Y.	Yıl
YBHS	Yarı Başkanlık Hükûmet Sistemi
YBHD	Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKY	Yapı Kredi Yayınları
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YTP	Yeni Türkiye Partisi
Y.y.	Baskı Yeri Yok
Y.Y.	Yasama Yılı

KISALTMALAR
